ABDULRAZAK GURNAH • **Son Hediye**

The Last Gift
© 2011 Abdulrazak Gurnah
Kitabın yayın hakları Rogers, Coleridge and White Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 2496 • Dünya Edebiyatı 110
ISBN-13: 978-975-05-2212-3
© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2017, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYAN Barış Özkul
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Emmanuel Ekong Ekefrey, "Çift", 2014
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Büşra Bakan
BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ABDULRAZAK GURNAH

Son Hediye

The Last Gift

ÇEVİREN ***Müge Günay***

BARIŞ ÖZKUL'UN ÖNSÖZÜYLE

iletişim

ABDULRAZAK GURNAH 1948'de Doğu Afrika kıyısındaki Zanzibar'da doğdu. Anadili, Afrika'da seksen milyon kişinin konuştuğu Svahili'dir. İlköğrenimini İngiliz okullarında tamamladı, çocukluğunda gittiği Kur'an kursunda Arapça öğrendi. Gençliğinde Zanzibar Ayaklanması'na (1964) ve sonrasında kurulan sosyalist rejimin çalkantılı yıllarına tanıklık etti. 1968'de İngiltere'ye gitti. Yükseköğrenimini Kent Üniversitesi'nde tamamladı. Doktora tezinde (1982) kolonyal söylemin Doğu Afrika, Karayip ve Hindistan edebiyatındaki izdüşümlerini analiz etti. Postkolonyal edebiyat alanında uzmanlaştı. Halihazırda Kent Üniversitesi'nde İngiliz edebiyatı profesörü. İlk romanı *Memory of Departure*'da (Ayrılışın Hatırası, 1987) Afrika'da geçen gençlik yıllarının ardından ülkeyi terk eden Hassan karakterinin hafızasında yer eden Afrika imgesini postkolonyal dönemin kimlik sorunları ışığında inceledi. İkinci romanı *Pilgrim's Way* (Hac Yolu, 1988) başlığını Winchester'ı Canterbury'deki Thomas Beckett mabedine bağlayan yoldan alır. Daha iyi bir yaşam umuduyla İngiltere'ye gelen Tanzanyalı Davud, karşılaştığı göçmen karşıtı tutumlardan dolayı paranoyak bir benlik geliştirir ve çareyi Tanzanya'daki geçmişini tamamen silmekte arar. *Dottie* (1990), Dottie Badoara Fatma Balfour karakteri üzerinden benzer bir yabancılaşma sorununu tartışır. Fatma Balfour'un melez kimliği, ırk ve etnisite sorununun göçmen ve sürgün karakterler üzerindeki travmatik etkilerinin yakıcı bir simgesidir. *Paradise*'ta (Cennet, 1994) Gurnah, Yakup'un oğlu Yusuf'un Kur'an'da anlatılan hikâyesini 1900-1914 arası Doğu Afrika'ya uyarlar. Kolonyal söylemin Afrika'ya dair klişelerini kölelik, tarihin çarpıtılması, İslâmofobi gibi meseleler üstünden tartışırken Yusuf'un bireysel hikâyesi bir yandan kolonyalizmin bir yandan da despotizmin eleştirisine açılan ikili bir işlev görür. *By the Sea* (Deniz Kenarında, 2001), emperyal pedagojinin Afrika'nın yerli gelenekleriyle karşılaşmasının doğurduğu verimli paradoksları konu eder. Salih Ömer, Kur'an eğitimi almaktan duyduğu geleneksel kıvanç ile kolonyal eğitimin kazandırdığı dünya bilgisi arasında bocalarken yeni Afrika'nın çelişkileri ete kemiğe bürünür. *The Last Gift* (Son Hediye, 2011), 1996'da yayımlanan *Admiring Silence*'la (Sessizliğe Hayranlık) birlikte bir nehir roman anlatısıdır. *Admiring Silence*'ın isimsiz anlatıcısı ülkesini terk eden bir Zanzibarlı muhaliftir; Britanya'ya yerleşip evlendikten sonra öğretmenlik yapar. Hayatının en istikrarlı görünen döneminde bireysel tarihini yazmaya karar verdiğinde, hiç de istikrarlı olmayan, kayıp ve kırılgan bir bastırılmış benlikle yüzleşmek zorunda kalır. *The Last Gift*'te ise Gurnah, bu isimsiz anlatıcısının hikâyesini kültürel farklılıkları, belleğe kazınmış tarifsiz acıları kateden bir anlatıya kavuşturur. Gurnah'ın hakikat anlayışı, gerek kolonyal dönemin karamsar ve toptancı tasvirlerini gerekse anavatan-memleket şovenizmlerini reddeden sahici bir arayışa dayanır. Gurnah, romanları dışında, Salman Rushdie, Anthony Burgess, Joseph Conrad, Vidiadhar Surajprasad Naipaul, Zoe Vicomb gibi yazarlar üstüne edebiyat eleştirileri yazdı, kitaplar hazırladı. Gurnah'ın dünya edebiyatına evrensel bir içerik ve nitelik kazandıran romanlarını yayımlamaya devam edeceğiz.

ÖNSÖZ
Barış Özkul

Salman Rushdie'nin 1982'de kaleme aldığı "Imaginary Homelands"[1] (Hayalî Anavatanlar) bugün post-kolonyal roman adı verilen türün temaları, sorunları ve "duygu durumu"na ışık tutan kurucu metinlerden biridir. Rushdie burada L.P. Hartley'nin *The Go Between* başlıklı romanının ilk cümlesini ("geçmiş yabancı bir ülkedir") tersine çevirip kendisi için asıl yabancı olanın bugün olduğunu, asıl vatanının ise geçmiş olduğunu belirtir. Ama geçmiş de kayıp bir vatandır; Rushdie'nin deyimiyle "kayıp bir şehirde sisler içinde kaybolmuş bir evdir."[2]

Rushdie'ye bu kayıp hissini veren neydi? Rushdie, Londra'dan Hindistan'ı hatırlamaya, kendi anavatanını zihninde yeniden yaratmaya çalıştıkça geçmişe ancak "kırık bir aynadan" bakabildiğini fark etmişti:

> Benim konumumda olan yazarlar, sürgünler ve göçmenlere bir kayıp hissi musallat oluyor; tuzla buz olma riskini almak pahasına geçmişi telafi etmeye, yeniden inşa etmeye yönelik bir dür-

1 Salman Rushdie, *Imaginary Homelands: Essays and Criticism, 1981-1991*, Granta Books, Londra, 1991.

2 *A.g.e.*, s. 9.

> tü. Ama eğer geçmişe döneceksek, bunu Hindistan'a fiziksel olarak yabancılaştığımız için kaybettiğimiz şeyi tam olarak yeniden inşa etmemizin/geri kazanmamızın imkânsız olduğu bilgisiyle yapmamız gerekir (bu da köklü soru işaretleri doğuracaktır); kısacası gerçek şehirleri veya köyleri değil kurmaca ve görünmez olanları, hayalî anavatanları, zihnimizdeki Hindistanları yaratabiliriz.[33]

Edebiyat tarihi kendi anavatanına fiziksel olarak yabancılaştığında son derece verimli olabilen yazarlarla doludur (Joyce, Swift, Conrad, Oscar Wilde vb.) ve bu yabancılık son dönem İngiliz edebiyatında bir sapma olmaktan çıkıp neredeyse bir kural halini almıştır. Bu önsözü hazırlarken yararlandığım 12 ciltlik *Oxford English Literary History* başlıklı edebiyat tarihinin 1948-2000 arasını konu alan son cildi "İngiliz Edebiyatının Uluslararasılaşması" başlığını taşıyor.

Geçen birkaç yılda bir yandan IŞİD diğer yandan Brexit derken enternasyonalizmin mevzi kaybettiği, küreselleşmenin gerilediği yeni bir döneme girdiğimizi öne sürenler çıktı ama bu tür geri dönüşlerin tarihin genel gidişatını değiştireceğini sanmam zira küreselleşmeyi ortaya çıkartan köklü nedenler yerli yerinde durduğu gibi toplumlar her geçen gün ulusal sınırları aşındıran yeni temas alanları yaratmaya da devam ediyor. Bu temas alanları (ister iktisadi ister kültürel nitelikte olsun) homojenleşmeden çok melezleşmeyi teşvik ediyor. Melezleşme olgusu şimdilik faşizan-popülist tepkilere yol açsa da uzun vadede aşırılıkları eriten yeni bir demokratik sentez ortaya çıkacaktır.

Abdulrazak Gurnah'ın da dâhil olduğu post-kolonyal edebiyatın önemli bir özelliği ulusal geçmişin kıyıcı hatıralarını yeni küresel temas alanlarıyla ikame eden sağaltıcı-barışçıl bir duyarlığı beslemesi. Ezen-ezilen, sömürgeci-sömürülen vb. ikili karşıtlıklar üzerinden inşa edilen tarih anlatılarını barışçıl bir geleceğin zemini olabilecek

3 *A.g.e.*, s. 10.

bir temas alanıyla ikame etmek kuşkusuz öncelikle farklı süreçler (kolonyal - post-kolonyal) ve mekânlara (Britanya-Afrika) eleştirel bir mesafeden bakabilmeyi gerektirir. Gurnah'a göre bir edebiyatçının bu eleştirel mesafeyi alabilmesi için anavatanından uzaklaşması şarttır:

> Evden uzağa seyahat etmek mesafe ve perspektif kazandırdığı gibi üslup zenginliği ve özgürlük de getirir. Aynı zamanda yazarın hinterlandı olan hafızasını güçlendirir. Mesafe sayesinde yazar kendi iç benliğiyle sıkı sıkıya kenetlenir ve sonuçta hayal gücü serbestçe dolaşma imkânına kavuşur.[44]

Bunun illa fiziksel bir uzaklaşma olması da gerekmez; Eric Auerbach, "kendi anavatanını sevimli bulan kişi hâlâ yolun başındadır," derken doğuştan edinilen (dolayısıyla bir kazanım olmayan) ulusal-zümrevi-dinsel kimliklere eleştirel yaklaşmaktan aciz kişinin hayatı boyunca toy kalacağından bahsediyordu. Bu çeşit toyluğun fiziksel bir coğrafyası yoktur.

Gurnah'ın *Son Hediye*'si bu meseleler etrafında yazılmış gayet "olgun" bir roman. Olgunluğunu her iki topluma (Zanzibar ve İngiltere) yönelik eleştirel bir farkındalık sergileyen ikili bilincine borçlu.[55]

Bu ikili bilincin romanda nasıl işlediğini bir örnekle açıklayayım: Abbas ve Meryem, İngiltere'de sahip oldukları sosyal hakların yanı sıra İngilizlerin çeşitli tacizlerine ve alaylarına da maruz kalırlar. Ama bu demek değildir ki geride bıraktıkları Hindistan ve Afrika coğrafyasında her şey güllük gülistanlık olsun. Aksine Abbas'ın 62

---

4 Abdulrazak Gurnah, "Writing and Place", *Wasafiri*, sayı 42, s. 58-60. Bkz. http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02690050408589910?journalCode=rwas20.

5 İkili bilinç (*double consciousness*) terimi Batı'da kültürel bir diaspora oluşturan çeşitli Afrikalı ve Hintli yazarların hayata ve edebiyata bakışlarını tanımlamak için kullanılıyor. Gurnah'ı da bu bağlamda diğer yazarlarla birlikte ele alan önemli bir makale için bkz. Fernando Galvan, "Metaphors of Diaspora: English Literature at the Turn of the Century," online erişim için bkz. http://revije.ff.uni-lj.si/elope/article/view/3307/2999.

yaşına kadar eşinden ve çocuklarından gizlediği sırrın gerisindeki hikâye yerli halkların onlarla aynı ulusal ve dinî kimliği paylaşan bir adamın maneviyatını yaralamakta hiç geri kalmadıklarını gösterir. Ya da Meryem'in gençliğinde tasalluta uğradığı evin sakinleri İngiliz değil Hintlidir.

Gurnah, İngilizlerin dünyaya hükmettikleri için her durumda herkesten daha medeni olmadıklarını bildiği gibi ezilen halkların sırf ezildikleri için daha ahlâklı veya erdemli olmadıklarını da bilir. Sorun, İngilizlerle-Afrikalılar arasında taraf tutmak değildir. *Son Hediye*'nin ikili bilinci ulusal-dinsel kimlikler üzerinden değil paylaşılan bireysel ve kolektif deneyimler üzerinden ortaklıklar kurar. Holokost'tan sonra Avrupa tahayyülünde Yahudilik bir mazlum kimliği olarak yeniden inşa edilmiştir, öyleyse Afrikalı Müslüman bir göçmenin kendini Polonyalı bir Yahudi'yle özdeşleştirmesi mümkündür:

> "Muhtemelen Polonyalıyım ben," dedi, hayatındaki bu yeni karmaşa hoşuna gitmişti. "Yarı Polonyalı," dedi Cemal, "Zenciyi unutma." "Ama hangi Yahudi kızına Meryem adını koyar?" diye sordu anneleri. "Yahudi bir Polonyalı," dedi Cemal. Meryem başını iki yana salladı fakat Cemal devam etti. "Eğer öyle ise ve Yahudiliğin anneden geçtiğini göz önünde bulundurursak bu hepimizin Yahudi olduğunu ve istersek İsrail vatandaşlığı alabileceğimizi gösterir.

Gurnah'ın diğer romanlarında da Çekler, Avusturyalılar, Almanlar, Kosovalılar ve Romenler Zanzibarlı karakterlerle birlikte bir kültürel diaspora meydana getirirler. Diaspora mensuplarını ortaklaştıran şey anlatmaya değer hikâyelerinin olmasıdır. Konu hikâye anlatıcılığı olduğunda Gurnah'ın romanlarında yeni bir düzlem (kurmaca kimlikler) ortaya çıkar.

Son Hediye'de Abbas felç geçirdikten sonra kendisiyle baş başa kalıp yıllardır gizlediği hikâyesini anlatmaya başlar. Bu, ilk bakışta samimi bir kişisel yüzleşme gibi görünür. Ama Abbas'ın hikâyesi

aslında kendini içinde görmek istediği hikâyedir; Rushdie'nin baştaki yargısını hatırlatırsak, kendi zihnindeki Zanzibar'ı yaratmaktadır Abbas. Her kişisel hikâye aynı zamanda gerçeği gizlemenin bir yoludur ve Abbas'ın anlatısında birçok ayrıntıya yer verildiği gibi birçok ayrıntı da bilinçli olarak gizlenmiştir. Kendi anlatısını özenle kuran bir hikâyeci tavrıdır bu.

Son Hediye'de gerçeklik ile kurmacanın iç içe geçtiği, bu ikisi arasındaki sınırların ortadan kalktığı buna benzer başka sahneler de vardır: Mülteci Merkezi'nde çalışmaya başlayan Meryem'in bir süre sonra Merkezdeki diğer kadınlarla birlikte bir tiyatro oyunu sahnelemesi bunlardan biridir. Meryem ve arkadaşlarının sahneledikleri oyunun izleyicileri arasında Orta Avrupalı ailelerin yanı sıra Somalililer, Eritreliler, Afganlar ve Romen çingeneleri bulunurken oyunun konusu kadınların altüst olmuş hayatlarını anlattıkları bir dizi hikâyeden oluşmaktadır. Seyircilerin sahne alanının içine girecek şekilde sürekli etrafta dolanmaları, oyuncuların etkileyici bir replik okuduklarını düşündüklerinde tezahürat için seyirciye dönmeleri tiyatroyla gerçek hayat arasındaki geçişkenliğin, kimliklerin ve hikâyelerin sahneye konduğu bir dünyanın simgesidir.

Son Hediye'nin birinci düzlemi (eleştirel bir mesafeden betimlenen ulusal-dinsel kimlikler ve medeniyetler) böylece bu ikinci düzlemle (hikâye anlatıcılığı) birleşerek romanın ana eksenini oluşturur. Gurnah, *öncelikle* politik bir romancı değildir ve göçmenlik, diaspora deneyimi ve hatta ırkçılık sorununu ancak anlatmaya değer hikâyeler varsa önemli bulur. *Son Hediye*'nin daha ilk paragrafında Abbas'ın bir hikâye anlatacak olmanın sancılarıyla kıvrandığını görürüz: "Bazı şeyleri anlatmayı çok uzun süre ertelemişti ve bunun için kendinden başka kimseyi suçlayamazdı..." Abbas biraz sonra felç geçirip kolunu kıpırdatamayacak hale gelse de Gurnah hikâye anlatıcılığının yeni imkânlarını (teyp kaydı) onun hizmetine verir. Çünkü insanın anlatacak inandırıcı bir hikâyesi varsa anlatım aracı mutlaka bulunur. *Son Hediye*'nin "yaşlı gemici"sinin ailesine ve okura verdiği son ders budur.

I

Bir Gün

Bir gün, yaşanan sıkıntılardan çok evvel, kimseye tek bir kelime etmeden sessizce kaçıp gitti ve bir daha geri dönmedi. Ve aradan kırk üç yıl geçtikten sonra bir başka gün, küçük bir İngiliz kentindeki evinde kapının hemen eşiğine yığılıverdi. Günün geç saatleriydi, işten eve dönüyordu, fakat genel anlamda da geç kalmıştı. Bazı şeyleri anlatmayı çok uzun süre ertelemişti ve bunun için kendinden başka kimseyi suçlayamazdı.

Hissetmişti yaklaştığını bunun, çöküşün. Mahvolma korkusuyla beklediği bir şey değildi bu, böylesi bir korkuyu kendini bildi bileli uzak tutardı zihninden, daha ziyade istemli ve kuvvetli bir şeyin onu durmadan sıkıştırması gibi bir histi. Aniden inen bir darbe değil de, sanki bir canavarın yüzünü yavaşça ona doğru dönmesi, onu tanıması ve sonra da nefessiz bırakmak için yaklaşması gibiydi. Mecalsizliği vücudunu takatten düşürmüş olsa da düşünceleri berraktı ve bu berraklıkta, tuhaf bir şekilde açlıktan ya da soğuktan donarak ölmenin veya bir taşın isabet etmesiyle insanın nefesinin kesilmesinin böyle hissettirebileceğini düşündü. Bu

benzerlik, yaşadığı korkuya rağmen ürpertti onu: Bak gördün mü yorgunluk nasıl bir melodrama yol açıyor?

İşten çıktığında bitkindi, bazen günün sonunda böyle nedenini açıklayamadığı bir yorgunluk çökerdi üzerine, öncesine kıyasla son yıllarda daha fazla hissetmeye başlamıştı bunu, öyle ki yorgunluğu dinene kadar hiçbir şey yapmadan öylece oturabilmeyi ya da birinin onu kuvvetli kollarıyla kaldırıp eve taşımasını dilerdi. Yaşlıydı artık, hepten yaşlı değildi belki ama yaşlanıyordu. Bu dileği bir anı gibiydi, sanki çok uzun zaman önce biri tam da bunu yapıyor, onu kaldırıp eve götürüyordu. Fakat bunun bir anı olduğunu düşünmüyordu o. Yaşlandıkça istekleri bazen daha bir çocuksu oluyordu. Yıllar geride kaldıkça çocukluğu ona o nispette yaklaşıyor, başka birinin hayatının eskide kalmış düşü olmaktan giderek uzaklaşıyordu.

Otobüste, yorgunluğunun nedenini anlamaya çalıştı. Hâlâ, bunca yıldan sonra bile yapardı bunu; yaşadığı şeylere anlam vermeye çalışır, hayatın önüne çıkardıklarının yarattığı korkuyu azaltmak için bir açıklama arardı. Günün sonunda hangi aksiliklerin bu kadar halsiz hissetmesine yol açtığını tespit edene kadar, sanki bu bilgi (tabii buna bilgi denebilirse) sıkıntısını hafifletecekmiş gibi, o gün yaşadıklarını geriye doğru yeniden gözden geçirirdi. Yaşlılık, aklından ilk geçen bu oldu, yıpranma ve aşınma, yerine yenisinin konulamayacağı eski püskü parçalar. Ya da birkaç dakika gecikmesini kimse sorun etmeyecek veya umursamayacak olsa da sabahın köründe işe yetişmek için acele etmesi ve sarf ettiği çabanın, duyduğu kaygının onu nefessiz bırakarak günün geri kalanını mide ağrısıyla geçirmesine yol açması olabilirdi. Veya personel mutfağında kendine hazırladığı o kötü çay midesini köpürtmüş ve ishale yol açmıştı. Sütü gün boyunca bir sürahide ağzı açık bırakıyorlardı, içeri girip çıktıkça üzerinde toz birikiyor, uzun süre dışarıda kal-

dığı için ekşiyordu. O süte dokunmamayı akıl etse iyi olurdu ama bir yudum çayın cazibesine karşı koyamamıştı. Ya da belki sadece üstüne vazife olmadığı halde fazla efor sarf etmiş, ilişmemesi gereken şeyleri kaldırıp indirmişti. Belki de kalp ağrısıydı bu. İnsanı ne zaman bulacağı ya da nereden geleceği ve ne kadar süreceği hiç belli olmazdı.

Ama otobüste otururken bir tuhaflık olduğunu anlamıştı, tırmanan bir çaresizlikle istemsizce inlemiş, teninin ısındığını, kanının çekildiğini ve yerini daha önce bilmediği bir boşluğun doldurduğunu hissetmişti. Yavaşça oldu bu: Soluk alıp verişi değişti, titredi, terledi ve ani bir düşüşün bildik, insani vazgeçişiyle iki büklüm olduğunu gördü, bedeni acıyı bekliyor, çözülüyordu. Kendini dışarıdan izledi, göğüs kafesinin, kalçasına bağlanan eklemlerinin ve omurgasının sinsice, önlenemez çözülüşü karşısında biraz korkmuştu, sanki zihni ve bedeni ayaklanmış kendilerini birbirlerinden ayırıyordu. Mesanesine keskin bir bıçak saplandığını hissetti, soluk alıp verişinin hızlandığını, paniklediğini fark etti. *Ne yapıyorsun? Nöbet mi geçiriyorsun? Bu kadar histeri yeter, derin nefes al, derin nefes al*, dedi kendi kendine.

Otobüsten indiğinde keskin şubat soğuğu yüzüne vurdu, halsizdi ve titriyordu, kendisine telkin ettiği gibi derin derin nefes aldı. Kıyafetleri bu hava için uygun değildi. Etrafındaki diğer kişiler ağır, yünlü paltolarını giymiş, eldiven ve atkılarını takmıştı, sanki aslında ne kadar soğuk olduğunu aşinalıktan ve tecrübelerinden biliyorlardı fakat o, senelerdir burada yaşamasına rağmen bilmiyordu bunu. Ya da belki onlar, ondan farklı olarak televizyon ve radyodan hava tahminlerini dinliyorlardı, sonra da bu günler için gardıroplarında bulundurdukları bu ağır kıyafetleri çıkartıp keyifle hemencecik giyiyorlardı. Üstünde yılın büyük bölümünde giydiği paltosu vardı, yağmurlu ve serin günler için uygundu, fakat hava biraz daha sertleştiğinde pek de sıcak tut-

muyordu. Kıyafet ve ayakkabılarını çeşitli durumlar ve değişik mevsimler için bir dolapta istiflemeyi hiç becerememişti. Artık ihtiyacı olmasa da bir türlü vazgeçemediği tutumlu olma alışkanlığıydı bunun sebebi. İçinde rahat ettiği kıyafetler giymeyi seviyordu ve kendisini dışarıdan görse üstündeki kıyafetlerinden tanıyabileceğini düşünmekten hoşlanıyordu. O soğuk şubat akşamı kanaatkârlığının ya da tutumluluğunun veya çileciliğinin, hangisi bu tutumunu belirlemişse artık, bedelini ödüyordu. Belki de hoşnutsuzluğunun sonucuydu bu, etrafıyla bir türlü barışamamış bir yabancının ruhsal durumuna uygun olarak gitme vakti geldiğinde üstündekileri kolayca çıkarıp atabilsin diye bu kadar ince giyinmişti. Durumunun soğukla ilgili olduğunu düşündü. Kendi aptal nedenlerinden dolayı hava şartlarına uygun giyinmemişti, şimdi de soğuk, vücudunu ayakta tutan iskeletin dayanamayıp çözüleceğini hissettirecek kadar içine işleyerek onu kontrolsüzce titretiyordu. Ne yapacağını bilmez halde otobüs durağında dikilirken kendi acı iniltisini işitti, sanki bir an uyuyakalmış da tekrar uyanmış gibi, bilincini yitirmeye başladığını fark etti. Hareket etmek için kendini zorladı fakat kolları ve bacakları iradesine bağlı değildi sanki, kısa, ağır iç çekişlerle nefes alabiliyordu. Ayakları kurşun gibi ağırlaşmış ve hissizleşmişti, buz kesmiş teninde açılan çatlaklar sızlıyordu. Belki biraz oturup spazmın geçmesini beklemeliydi. Ama hayır, kaldırımda öylece otururbut kimsesiz olduğunu zannederlerdi ve bir daha ayağa kalkamayabilirdi. Yürümek için kendini biraz daha zorladı, güçlükle, adım adım ilerliyordu. Gücü tükenmeden, bu ıssız yerde bedeni paramparça olup etrafa saçılmadan eve varmak için büyük bir gayret sarf ediyordu. Otobüs durağından eve genellikle yedi dakikada, yaklaşık beş yüz adımda varıyordu. Bazen zihnindeki uğultuyu bastırmak için adımlarını sayardı. Fakat o akşam çok daha uzun sürede katetmiş olmalıydı bu

yolu. Daha fazla sürmüş gibi hissetmişti. Eve varmaya gücünün yeteceğinden emin değildi. İnsanları geçtiğini düşündü, sendelediği için arada birkaç dakikalığına ya da saniyeliğine bir duvara yaslanmak zorunda kaldı. Ne olacağını kestiremiyordu artık. Eve girdiğinde dişleri birbirine vuruyordu, terden sırılsıklam olmuştu, kapıyı açtıktan sonra koridora çöktü, ısının ve bulantının kendisini teslim almasına izin verdi. Bir süre hiçbir şey hatırlayamadı.

Adı Abbas'tı, o farkında olmasa da eve girişi gürültülü olmuştu. Karısı Meryem anahtarları el yordamıyla kilide sokmaya çalıştığını sonra da kapıyı pat diye kapattığını duydu, oysa eve hep sessizce girerdi. Meryem bazen onun eve girdiğini, karşısında onu yine hazırlıksız yakaladığı için gülümseyerek dikilene kadar fark etmezdi bile. Ara sıra yapmaktan hoşlandığı şakalardan biriydi bu, Meryem de içeri girdiğini duymadığı için her seferinde yerinden sıçrardı. O akşam ise anahtarın sesini duyunca kalktı, Abbas'ın eve gelişiyle bir an için yalın bir mutluluk duydu, sonra kapı çarparak kapandı ve iniltisini işitti. Koridora gittiğinde kapının hemen önünde bacakları iki yana doğru açılmış oturduğunu gördü. Yüzü ter içinde kalmıştı, kesik kesik nefes alıyor, sersemlemiş bir halde gözlerini açıp kapıyordu.

Meryem adını söyleyerek yanına çöktü, "Eyvahlar olsun, Abbas, Abbas, ne oldu sana? Ah!" Sıcak, ıslak elini kendi avucunun arasına aldı. O dokunur dokunmaz gözleri kapandı Abbas'ın. Nefes almaya çalıştığı için ağzı açıktı, Meryem pantolonunun iç kısmının da ıslak olduğu gördü. "Ambulans çağıracağım," dedi. Abbas'ın hafifçe elini sıktığını hissetti, bir an sonra inleyerek, "Hayır" dedi Abbas. Sonra fısıltıyla, "Biraz dinleneyim", dedi. Tekrar dizlerinin üzerine oturarak yanında bekledi, durumunun çaresizliği panikletmişti onu, ne yapması gerektiğinden emin olamadı. Bedeni acının ya da bulantının yarattığı kasılmayla inip kalkıyor-

du, Meryem avucunda tuttuğu elini sıkarak tekrar adını söyledi. Kısa bir süre sonra ıstırabının dinmeye başladığını hissedince ona, "Ne yaptın?" diye sordu, usulca, kendi kendine mırıldanır gibi sormuştu bunu. "Ne yaptın kendine böyle?"

Ayağa kalkmaya çalıştığını anladığında kolunu kendi omzuna attı ve merdivenleri çıkmasına yardım etti. Yatak odasına varmadan tekrar titremeye başlamıştı, Meryem ağırlığını üstüne aldı ve onu kalan birkaç basamağı geçmeye zorlayıp yatağa taşıdı. Telaşla üstünü soydu, kendini pislettiği kısımları sildi, üzerini örttü. Onu örtüyle sarıp sarmalamadan önce neden üzerini soyup temizleme gereği hissetmişti bilmiyordu. Belki bedenin haysiyetini korumaya yönelik bir güdüydü bu, üzerine düşünmeden sergilediği lüzumsuz bir nezaketti. Sonra örtünün üzerine, yanına uzandı, Abbas iniltiler çıkararak titriyor, hıçkırarak ağlıyor ve tekrar tekrar "Hayır, Hayır" diyordu. Sonra titremesi dinip, ağlaması kesildiğinde, hatta biraz uyur gibi olduğunda Meryem aşağı inip hastanenin acil servisini aradı. Doktor, telefonunun ardından hemen birkaç dakika içinde geldi, bu kadar çabuk gelmesini hiç beklemiyordu. Gelen doktor, Meryem'in hastanede daha önce görmediği genç bir kadındı, hemen içeri girdi, sanki özellikle korkulacak sıra dışı bir durum yokmuş gibi dostane bir ifadeyle gülümsüyordu. Meryem'i takip ederek yukarı çıktı, Abbas'a şöyle bir baktıktan sonra çantasını koyabileceği bir yer bulmak için etrafına bakındı. Her hareketi ölçülüydü, ona paniğe kapılmamasını söyler gibi bir hali vardı, Meryem de doktorun oradaki varlığıyla şimdi kendini daha sakin hissediyordu. Doktor, Abbas'ı muayene etti, nabzını ölçtü, stetoskobuyla soluk alıp verişini dinledi, tansiyonuna baktı, gözüne ışık tuttu ve idrar örneği alıp içine turnusol kâğıdı koydu. Sonra Abbas'a olanları anlatması için sorular sordu, tatmin edici yanıtlar alana kadar sorularını birkaç kez tekrarladı. Sesi ve yaklaşımı endişeli de-

ğil, nazik ve ilgiliydi. Bir sonraki adımın ne olması gerektiğini Meryem'le konuşurken gülümsemişti bile, dişleri şaşırtıcı derecede beyazdı, koyu kumral saçları yatak odasının ışığında parlıyordu. "Bunu yapmayı nasıl öğretiyorlar?" diye merak etti Meryem. Yaralı bedenleri, kırık bir radyoyu tutar gibi, böylesi soğukkanlı bir güvenle tutmayı onlara nasıl öğretmişlerdi?

Doktor bir ambulans çağırdı, hastaneye vardıklarında Meryem'e Abbas'ın şekerinin düştüğünü, komaya girmediğini ama durumunun ciddi olduğunu belirttiler. Abbas'a da hastalığının genellikle yaşlılıkta ortaya çıkan geç başlangıçlı şeker olduğunu söylediler. Normalde tedavi edilebilir bir hastalıktı, fakat Abbas durumunun farkında olmadığı için tedavi görmemişti, bu yüzden kriz geçirmişti. Krizin nasıl bir hasara yol açmış olabileceğini tam olarak söylemek için henüz çok erkendi. Ailesinde şeker hastası var mıydı? Annebabasında, teyzesinde, amcasında? Abbas bilmediğini söyledi. Ertesi gün uzman hekim onu muayene ettiğinde şekerin hayati tehlike oluşturan bir hastalık olmadığını fakat motor tepkilerine bakılırsa beyninin hasar görmüş olabileceğini söyledi. Korkacak bir şey yoktu. Kaybolan bazı fonksiyonları yerine gelebilirdi, ya da gelmeyebilirdi. Bunu zaman gösterecekti. Hafif bir felç de geçirmişti. Düzenli kontroller durumuna netlik kazandıracak ve tedavisini belirleyecekti, fakat bu süre içinde bir gün daha hastanede müşahede altında tutulacaktı ve her şey yolundaysa sonraki gün taburcu edilecekti. Uzun bir yasaklar listesi çıkarılmıştı, ilaçlar verilmişti ve işten rapor alması söylenmişti. Hakkında söylenecek tek şey bu olmasa da Abbas o sırada altmış üç yaşındaydı.

Meryem çocukları, Hanna ve Cemal'i aradı. Olan biteni anlattı, apar topar yanlarını gelmelerini gerektirecek bir durum olmadığını tekrar tekrar belirtti. Eğer yarına kadar bir şey çıkmazsa taburcu olacaklarını söyledi. "Bir şey çıkmaz-

sa derken neyi kastediyorsun?" diye sordu Hanna. "Doktor böyle söyledi, eğer bir şey çıkmazsa, dedi," diye yanıtladı Meryem. Duruma soğukkanlılıkla yaklaşan hastane personelinin izinden gidiyordu, belki böylesi Abbas için en iyisiydi, Hanna ve Cemal'in telaşla eve gelmeleri onu gereksiz yere heyecanlandıracaktı. Kendisi de hastanede çalıştığı için insanların bazen hasta akrabaları için gereksiz yere telaşa kapıldıklarını biliyordu. "Şu anda tedavisi sürüyor. Durumunun stabil olduğunu söylediler. Hayır, telaş edilecek bir şey yok. Hiçbir yere gitmiyor. Elbette, ne zaman isterseniz gelip görebilirsiniz ama acele etmenize gerek yok. İstediğiniz zaman gelin. Durumu iyi şu an. Tedavi ediyor doktorlar. Hayır, her gün iğne yaptırması gerekmeyecek Cemal. Şu an iğne yapıyorlar ama fazla sürmeyecek. İlaçlarını alıp perhize girecek, ben de düzenli olarak muhtelif şeyleri kontrol edeceğim. Ne gibi? Yani ayağındaki yara bereyi, kan şekerini ve diğer şeyleri. Bana gösterecekler nasıl yapacağımı. İyileşecek. Gücünü tekrar toparlaması biraz zaman alacak, hepsi bu. Endişelenmeyin, düzelecek. Tabii tabii, en kısa zamanda gelip görün."

Hastalık Abbas'ı bitkin düşürmüştü. Azıcık hareket ettiğinde bile titreyip terliyor, çabasının boşa çıktığını görünce ağlamaklı oluyordu. Birinin yardımı olmaksızın doğrulamıyordu bile. Hep açlık hissediyordu ama yemekler hemen bulantı yapıyordu. Tükürüğü zehirdi sanki ve ağzı tahliye borusu gibi kokmaya başlamıştı. Lokmaları yutmaya çalıştığında öğürüp kusuyordu. Hastanenin şeker hastalığına bakan bölümünden bir hemşire geldi, ona (ve Meryem'e) nelere dikkat etmesi gerektiğini anlattı. Uyulması gerekenleri katiyetle belirtti, bir kitapçık uzatıp tavsiyelerde bulundu ve homurdanarak çıkıp gitti. O gittikten sonra daha da yorgun hissetti Abbas. Birkaç gün geçmesine rağmen hâlâ yardım almadan yatağına bir iki adım mesafedeki banyoya yü-

rüyemiyordu, Meryem evden çıktığında ona plastik bir kova alıp acil bir durumda kullanması için başucuna koymuştu. Abbas'ın bunu bir kere kullanması gerekmişti, o kovanın üzerine bir bebek gibi inleyip sızlanarak oturduğunda, bedeninin saçıp püskürttükleri sanki hayatının bunca yılı boşa geçmiş bir yalanmış gibi utandırmıştı onu. Bitirdiğinde, kendini doğru düzgün temizleyememişti, normalde hep yaptığı gibi yıkayamamıştı. Tuvalet kâğıdıyla temizlenmeye hiç alışkın değildi, temizlendikten sonra bile kendini hâlâ kirli hissederdi, bu yüzden şimdi yatağa tekrar uzandığında kıçı kurumuş dışkıdan pul pul olmuş gibi hissediyordu. Bazen her şeyden uyuyarak uzaklaşırdı veya zincirlerinden kurtulup, hep geri döndüğü derin, sessiz yerlere, dönmekten nefret ettiği o yerlere savrulurdu. Bu sersem hali içinde bile bazı şeyleri çok uzun süre ertelediğini, senelerce içinde tuttuğunu biliyordu. Önceden anlatmış olması gereken birçok şey vardı, fakat sessizliğinin, kımıldatılamaz bir noktaya gelene kadar hâkim olmasına izin vermişti. Tamamen uzaklaştığını, kimsenin ona ulaşamayacağı bir yere vardığını düşündüğü zamanlar olurdu, bir makaradan çözülen ince bir ipe tutunarak, yavaş yavaş gözden kaybolduğunu düşündüğü zamanlar. Fakat oradaydı işte, yeniden gözünü açtı ve gemide çalışırken ara sıra gördüğü o rüyayı, bir halat parçasına tutunurken bedeninin çarpan suyun içinde eridiğini gördüğü rüyayı anımsadı.

Biraz iyileşince hemen her şeye sinirlenmeye başlamıştı, özellikle de kendi mecalsizliğine, fakat bunu Meryem'e hırçın sözler sarf ederek açığa vuruyordu. Sözleriyle onu incitiyordu fakat elinde değildi. Meryem'in odaya girip onunla laflamasına, elbise dolabında ya da başucundaki komodinde bir şeyler aramasına, avucunu alnına dayamasına, yastıkları kabartmak için onu kaldırmasına, onun için mutfaktan radyoyu getirmesine tahammül edemiyordu bazen. "Be-